

Sygn. akt I CSK 483/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Monika Koba
SSN Marta Romańska

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa A. Z.
przeciwko E. P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 26 czerwca 2020 r.,
skargi kasacyjnej pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 1 października 2018 r., sygn. akt VI ACa (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 8 100 (osiem tysięcy sto) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

A. Z. wniosła o zasądzenie od E. P. kwoty 682 283 zł jako równowartości 75 000 USD z ustawowymi odsetkami.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 18 sierpnia 2017 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 682 283 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 9 marca 2015 r. do dnia zapłaty oraz kosztami procesu. Ustalił, że w dniu 20 czerwca 1992 r. mąż pozwanej R. G. doprowadził powódkę do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w ten sposób, że wprowadził ją w błąd, pożyczając od niej 100 000 USD i zobowiązując się do zwrotu tej kwoty, czego nie uczynił. W dniu 3 sierpnia 1992 r. R. G. na mocy udzielonego mu pełnomocnictwa dokonał bez wiedzy powódki przelewu kwoty 75 000 USD z jej konta na swój rachunek walutowy. O faktach tych wiedziała pozwana, która miała odpowiednie pełnomocnictwo do korzystania z konta męża. Na podstawie tego pełnomocnictwa w dniu 13 sierpnia 1992 r. podjęła kwotę 70 000 USD znajdującą się na rachunku walutowym męża, a następnie w dniu 22 października 1992 r. wypłaciła z niego kwotę 5 000 USD. W marcu 1994 r. powódka złożyła do Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w W. doniesienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez płk R. G. m.in. przez wyłudzenie na jej szkodę kwoty 75 000 USD. W dniu 24 stycznia 2005 r. postawiono zarzuty także pozwanej. Zarzucono jej popełnienie czynu polegającego na tym, że w dniu 13 sierpnia 1992 r. przejęła kwotę 75 000 USD stanowiącą równowartość 1 019 250 zł uzyskanych za pomocą czynu zabronionego popełnionego przez jej męża R. G. w ten sposób, że przelała je z rachunku bankowego męża. Postanowieniem Prokuratora z dnia 21 kwietnia 1995 r. dokonano zabezpieczenia na mieniu R. G. i E. P. m.in. roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej w mieniu A. Z. w wysokości 1 019 250 000 zł. W sierpniu 1995 r. został skierowany do Wojskowego Sądu Okręgowego w W. akt oskarżenia w stosunku do R. G. i E. P.. W dniu 25 października 1995 r. zostało wydane postanowienie zabezpieczające na mieniu pozwanej grożącą jej karę grzywny w wysokości 25 000 zł oraz roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej w mieniu A. Z. w wysokości 101 925 zł. Wojskowy Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 31 marca 2003 r. uznał R. G. za winnego doprowadzenia w dniu 20 czerwca 1992 r. A. Z. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem na łączną kwotę 100 000 USD oraz przywłaszczenia w dniu 3 sierpnia 1992 r. na jej szkodę 75 000 USD. Nakazano mu także, aby zwrócił A. Z. kwotę 175 000 USD, których równowartość stanowi kwota 712 880 zł, z ustawowymi odsetkami. Natomiast E. P. wyrokiem z tego samego

dnia została uniewinniona. Orzeczenie to uprawomocniło się w stosunku do E. P. w dniu 8 sierpnia 2003 r. W dniu 10 kwietnia 2003 r. R. G. i E. P. zawarli umowę o wyłączeniu wspólności ustawowej małżeńskiej. Majątek małżonków w postaci nieruchomości i środków pieniężnych był w dyspozycji E. P.. Powódka dnia 18 marca 2013 r. i dnia 29 sierpnia 2013 r. występowała do Sądu Rejonowego w W. z wnioskami o zawezwanie pozwanej do próby ugodowej, jednakże nie doszło do zawarcia ugody.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w całości na podstawie art. 405 i nast. k.c. Stwierdził, że zgodnie z wyrokiem Wojkowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 31 marca 2003 r., którego rozstrzygnięciem jest związany na podstawie art. 11 k.p.c., działania męża pozwanej R. G. spowodowały powstanie w majątku powódki szkody w wysokości 175 000 USD. Przyjął, że pozwana, bezspornie wiedząc, iż środki znajdujące się na rachunku męża należą do powódki, weszła w posiadanie kwoty, którą R. G. powinien był zwrócić powódce i jako osoba bezpodstawnie wzbogacona stała się dłużniczką powódki. Sąd Okręgowy na podstawie art. 358¹ § 3 k.c. dokonał waloryzacji świadczenia według miernika wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, jakie obowiązywało w chwili wzbogacenia pozwanej oraz obowiązującego w chwili wniesienia powództwa. Stwierdził, że roszczenie powódki nie jest przedawnione, gdyż termin przedawnienia został przerwany przez wydanie w dniach 21 kwietnia 1995 r. i 25 października 1995 r. postanowień w przedmiocie zabezpieczenia na mieniu E. P. m.in. roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej w mieniu powódki w wysokości 1 019 250 000 zł przed denominacją. Podkreślił, że zabezpieczenie pozostawało w mocy do dnia 8 listopada 2003 r. i od tej chwili rozpoczął się na nowo bieg dziesięcioletniego terminu przedawnienia roszczeń powódki w stosunku do pozwanej, który upływał z dniem 8 sierpnia 2013 r. (art. 124 § 2 k.c.). Jednak z uwagi na zawezwanie pozwanej przez powódkę do próby ugodowej przed Sądem Rejonowym w W. w dniu 18 marca 2013 r. bieg przedawnienia ponownie uległ przerwaniu i nie upłynął do chwili obecnej. W ocenie Sądu Okręgowego nie jest trafny zarzut pozwanej, jakoby przerwa biegu terminu przedawnienia na skutek zabezpieczenia udzielonego w postępowaniu karnym dotyczyła wyłącznie przysługującego powódce roszczenia o naprawienie szkody

(art. 415 k.c.), a nie roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Roszczenie o naprawienie szkody według kodeksu postępowania karnego nie jest bowiem tożsame z roszczeniem o naprawienie szkody występującym w kodeksie cywilnym i nie może być interpretowane wąsko. Przez szkodę w myśl przepisów prawa karnego należy rozumieć każde niekorzystne zjawisko występujące w majątku pokrzywdzonego, a będące następstwem działań sprawcy. Tym samym bezpodstawne wzbogacenie stanowi w rozumieniu prawa karnego szkodę w majątku tej osoby. Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu pozwanej, jakoby termin przedawnienia roszczenia nie został w tej sprawie skutecznie przerwany przez zawiązanie do próby ugodowej, gdyż dokonano go nie w celu zawarcia ugody. Uznał, że nie było podstaw do oceny, iż zarzut przedawnienia jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.). Przyjął, że od R. G. dotychczas wyegzekwowano jedynie 158 670,74 zł, powódka ma zatem prawo dochodzić i egzekwować należne jej kwoty od obojga małżonków równocześnie aż do całkowitego zaspokojenia swoich roszczeń.

Pozwana wniosła apelację od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 1 października 2018 r. zmienił częściowo zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 249 187,50 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 10 sierpnia 2017 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałej części, zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 3 872,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, oddalił apelację w pozostałej części oraz ustalił, że powódka ponosi koszty postępowania apelacyjnego w 63%, a pozwana w 37%, pozostawiając szczegółowe wyliczenie tych kosztów referendarzowi sądowemu w Sądzie Okręgowym w W..

Sąd Apelacyjny uznał, że w tej sprawie trafnie został zastosowany art. 405 k.c. Dodał, że wyprowadzenie przez pozwaną i zatrzymanie wszystkich środków z konta powódki wypełnia też dyspozycję art. 407 k.c. Nie podzielił zarzutu pozwanej, jakoby doszło do takiego zużycia korzyści, które prowadzi do ustania jej wzbogacenia, a przez to także wygaśnięcia obowiązku zwrotu (art. 409 k.c.). Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy trafnie ocenił skutek, jaki dla biegu terminu przedawnienia roszczeń powódki miały ich zabezpieczenia

postanowieniami z dnia 21 kwietnia 1995 r. i z dnia 25 października 1995 r. Sąd Apelacyjny, odnosząc się do kwestii skutków podjętych w roku 2013 przez powódkę prób zawezwania pozwanej do ugody, wskazał, że nie są uzasadnione zarzuty pozwanej co do pozorności tych czynności. Podzielił też stanowisko Sądu Okręgowego, że zawezwanie do próby ugodowej jest czynnością przed sądem przedsiębiorczą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia, o której mowa w art. 123 § 1 pkt 1 k.c. Wskazał jednak, że do osiągnięcia zamierzonego skutku zawezwanie powinno być dokonane skutecznie, tymczasem zawezwanie pozwanej z dnia 15 marca 2013 r. zostało skierowane na nieaktualny już adres pozwanej, a dopiero drugie zawezwanie z dnia 29 sierpnia 2013 r. przerwało bieg przedawnienia roszczeń powódki, rozpoczęty z chwilą upadku zabezpieczenia, to jest z dniem 8 listopada 2003 r. Nie podzielił w konsekwencji zarzutu naruszenia art. 123 § 1 pkt 1 i art. 118 k.c. Przyjął też, że powódka nie nadużyła przysługującego jej prawa podmiotowego, zatem zaskarżony wyrok nie narusza art. 5 k.c. Sąd Apelacyjny zauważył jednak, że w zawezwaniu do ugody z dnia 29 sierpnia 2013 r. powódka domagała się zapłaty kwoty 581 437,50 zł jako stanowiącej równowartość 175 000 USD. W sprawie niniejszej jednak powódka domaga się zapłaty równowartości w PLN sumy 75 000 USD. Zawezwanie przerwało więc jedynie bieg przedawnienia roszczenia o zapłatę kwoty odpowiadającej równowartości 75 000 USD, tj. kwoty 249 187,50 zł, zaś dalej idące żądanie podlegało oddaleniu.

Powódka wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając ten wyrok w części, tj. w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 249 187,50 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 sierpnia 2017 r. do dnia zapłaty oraz zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 3 872,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, a ponadto w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 405 k.c. oraz przepisami prawa karnego materialnego dotyczącymi obowiązku naprawienia szkody, ponownie art. 123 § 1 pkt 1 k.c., art. 42 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 123 § 1 pkt 1 k.c., art. 124 § 2 k.c. i art. 405 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Trzy zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej dotyczą naruszenia art. 123 § 1 pkt 1 k.c. samodzielnie bądź w konfiguracji z innymi przepisami. Zgodnie z tym przepisem bieg przedawnienia przerywa się przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia.

Po pierwsze, skarżąca twierdzi, że błędne jest stanowisko Sądów *meriti*, iż cywilnoprawne roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest roszczeniem o naprawienie szkody w rozumieniu prawa karnego, a zatem, że zabezpieczenie roszczenia o naprawienie szkody ustanowione w ramach postępowania karnego prowadzi do przerwania biegu przedawnienia roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, podczas gdy są to dwa odrębne roszczenia, których powstanie jest warunkowane innymi przesłankami, a przy tym jest prawnie niemożliwe (niedopuszczalne) uwzględnienie w postępowaniu karnym roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Należy zgodzić się ze skarżącą, że w przepisach prawa karnego materialnego (tj. w art. 28 § 2, art. 75 § 3 i art. 94 k.k. z 1969 r. oraz art. 39 pkt 5 k.k. z 1997 r. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania wyroku Wojkowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 31 marca 2003 r., SO 19/97) występuje pojęcie szkody, a nie bezpodstawnego wzbogacenia. Jednakże w chwili dokonywania zabezpieczenia w postępowaniu karnym niewątpliwie chodziło o roszczenia odszkodowawcze powódki. Okoliczność zaś, że w późniejszym postępowaniu cywilnym powódka ostatecznie zdecydowała się na wskazanie jako podstawy dochodzonego roszczenia art. 405 i nast. k.c., a nie art. 415 k.c., nie może tu mieć znaczenia, skoro przerwanie biegu przedawnienia roszczenia ocenia się według stanu prawnego i faktycznego według chwili dokonania zabezpieczenia.

Po drugie, skarżąca twierdzi, że naruszenie art. 123 § 1 pkt 1 k.c. polega na niewłaściwym zastosowaniu tego przepisu przez przyjęcie, iż zabezpieczenie na mieniu pozwanej roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej w imieniu powódki ustanowione w ramach postępowania karnego zakończonego prawomocnym

wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 31 marca 2003 r., SO 19/97 r. było czynnością przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia powódki z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, w sytuacji gdy z prawomocnego wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego wprost wynika, że jedyne roszczenie objęte zabezpieczeniem w postępowaniu karnym nigdy nie powstało - powstanie tego roszczenia było warunkowane m.in. skazaniem pozwanej za przestępstwo popełnione na szkodę powódki, podczas gdy pozwana została prawomocnie uniewinniona. Zarzut ten jednak jest nietrafny, jest bowiem oczywiste, że przerwanie biegu przedawnienia roszczenia w wyniku czynności przed sądem przedsięwziętej bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia nie zależy od wyniku sprawy. Spostrzeżenie to odnosi się odpowiednio do stosownej czynności dokonanej w postępowaniu karnym.

Po trzecie, zarzut naruszenia art. 42 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. dotyczy niewłaściwego ich zastosowania polegającego na wywiedzeniu z postępowania karnego zakończonego uniewinnieniem pozwanej negatywnych wobec pozwanej skutków prawnych, a polegających na faktycznym wydłużeniu terminu przedawnienia roszczenia powódki w stosunku do pozwanej z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia o dziesięć lat, w sytuacji gdy jakkolwiek forma represji tak karnej jak i cywilnej wobec osoby prawomocnie uniewinnionej po chwili jej prawomocnego uniewinnienia (*pro futuro*) jest sprzeczna z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawa i narusza wprost art. 42 ust. 1 Konstytucji RP. Zarzut ten jest oczywiście nietrafny z przyczyn wyżej wskazanych.

Zarzut naruszenia art. 124 § 2 k.c. dotyczy niewłaściwego zastosowania tego przepisu przez przyjęcie, że przedawnienie roszczenia powódki z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia rozpoczęło na nowo bieg (po przerwie) z upływem trzech miesięcy od daty uprawomocnienia się wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego, podczas gdy nawet przy hipotetycznym (a zarazem błędnym) przyjęciu, że bieg przedawnienia roszczenia powódki został przerwany wskutek zabezpieczenia ustanowionego w postępowaniu karnym, to rozpoczął on na nowo bieg w dacie uprawomocnienia się wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego (a nie z upływem trzech miesięcy od tej daty) i zakończył bieg przed wniesieniem

przez powódkę w dniu 29 sierpnia 2013 r. wniosku o zawezwanie pozwanej do próby ugodowej. Skarżąca jednak nie dostrzega, że ten zarzut pozostaje w oczywistej sprzeczności z art. 294 § 1 k.p.k., zgodnie z którym zabezpieczenie upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiązka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a powództwo o te roszczenia nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia. Według zaś art. 294 § 2 k.p.k., w razie wytoczenia powództwa w terminie wskazanym w § 1 zabezpieczenie pozostaje w mocy, jeżeli w postępowaniu cywilnym sąd nie orzeknie inaczej.

Zarzut naruszenia art. 405 k.c. dotyczy niewłaściwego zastosowania tego przepisu przez przyjęcie, że powódce przysługuje roszczenie przeciwko pozwanej z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, podczas gdy w sprawie nie została spełniona podstawowa przesłanka warunkująca powstanie roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia w postaci braku podstawy prawnej uzyskania korzyści; skoro bowiem pozwana posiadała upoważnienie do pobrania środków z rachunku bankowego męża i nie wiedziała, że pobrane środki pochodzą z czynu niedozwolonego, to należało przyjąć, iż dokonane przez pozwaną przysporzenie miało podstawę prawną i było usprawiedliwione. Zarzut ten sprowadza się do zakwestionowania ustaleń faktycznych, dokonanych przez Sądy *meriti*, i z tego względu jest niedopuszczalny (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw